Mircea Eliade

INCOGNITO LA BUCHENWALD

Pentru Sibylle

Se adunaseră toţi în faţa ferestrei. Tăceau, ca şi cum s-ar fi silit să pară indiferenţi, privind ninsoarea. Şi deodată tresărind, Maria da Maria începu să şteargă geamul cu palma stângă, apropiindu-şi fruntea şi clipind repede din pleoape ca să vadă mai bine. Cineva se trudea să deschidă poarta. Atunci o văzu şi Făgădău. Călcând anevoie, dar fără şovăială, printre troiene, înainta o femeie îmbrăcată într-o manta de ploaie, cu cizmele înalte până aproape de genunchi. Un şal a cărui culoare nu se mai putea distinge îi acoperea aproape în întregime figura. Curând o auziră pe verandă, ciocnin-du-şi cizmele milităreşte, ca să le scuture de zăpadă. Ieronim deschise larg uşa şi, pentru că necunoscuta rămăsese nehotărâtă în prag, îi apucă braţul şi o trase înăuntru. Apoi închise uşa împingând-o cu piciorul. Femeia îl privi zâmbind, cu o neaşteptată lumină în ochi.

— Dumneata eşti Ieronim Thanase? întrebă.

— Eu sunt.

— E adevărat că ai un câine savant?

Ieronim începu să râdă.

— Nu unul, spuse. Am doi!

— Atunci, ştiu cine eşti, reluă femeia şi începu să-şi scoată atent, fără grabă, mănuşile. Astă-vară veneai la Spitalul Colentina, la pavilionul copiilor, ca să-i distrezi...

— Aşa e. Ba chiar, o dată...

— Ieronim! îl întrerupse Maria, apucându-i braţul. Nu e nevoie să intri în amănunte...

— *Purgare non est necesse!* adăugă cineva.

Necunoscuta îşi scutură de câteva ori, cu gesturi scurte, pletele şi zâmbi din nou.

— Te cunosc bine, spuse. De aceea am îndrăznit să te caut pe o vreme ca asta, deşi nu ştii cine sunt. Eu sunt Marina Darvari.

— Nu. Nu cred că ne-am cunoscut.

— Dar nu e vorba de mine. E vorba de o fetiţă, un fel de nepoată de-a mea. O fetiţă bolnavă, într-o odăiţă întunecată şi umedă, şi nici o păpuşă, nici un ursuleţ, nici o jucărie, din toate câte i-au dăruit rudele şi vecinii, nu o mai face să râdă...

Numai rouă dacă-ar bea,
Cu cenuşă, scrum de stea...

recită melancolic un tânăr cu fruntea larg descoperită. Apoi, înclinându-se, adăugă: Numele meu e Petru Lorinţ. Student în anul III. Conservator şi Facultatea de Litere.

Marina îl privi adânc, cu gravitate, ca şi cum şi-ar fi cumpănit bine

răspunsul, apoi îşi plecă fruntea.

— E adevărat, spuse. Poate că nici nu-ţi dai seama cât este de adevărat!... Dar nici măcar ninsoarea, chiar acolo, la fereastră, nu o mai impresionează. Stă, de zile şi nopţi, stă cu ochii deschişi, uscaţi, pironindu-şi privirile în tavan. Nici o lacrimă... În câteva zile va împlini opt ani, adăugă după o clipă de tăcere.

Dintr-o singură privire, întrebător, Ieronim îi cercetă pe toţi. Apoi se hotărî.

— Va fi greu, spuse. Câinii nu-i ţin aici. E prea frig, şi n-am ce să le dau de mâncare. Ar trebui, deci, să mă duc să-i iau, şi apoi să găsesc o sanie sau vreo maşină, sau poate un camion de la teatru. Pe zăpada asta, îi omor sigur, şi-i omor degeaba...

Marina începu să-şi descheie, absentă, nasturii de sus de la manta. Îi privi pe rând, oarecum la întâmplare, apoi întrebă:

— Dar *voi* ce credeţi? Doctorii, ei, nici măcar nu ştiu ce are. Dar voi? Voi credeţi că va scăpa cu viaţă?

Se strânseră şi mai aproape unul în altul şi izbucniră toţi, ca o singură voce, puternică, stranie, profundă:

— *Va trăi! Va trăi! Va trăi!*

Maria întoarse capul spre Ieronim.

— *Corul!* exclamă solemn Ieronim. Ei alcătuiesc Corul. Singurul Cor autentic pe care-l avem azi în Bucureşti. Singurul care ar putea fi comparat cu Corul tragediilor greceşti...

O clipă, Marina păru că luptă să-şi înece un suspin, dar, îşi dădură seama, nu era decât respiraţia ei curioasă, aritmică, întretăiată de pauze lungi, în care parcă şi-ar fi reţinut răsuflarea. Se îndreptase spre jilţul cu spătar înalt, rezemat de perete.

— Vă cred, spuse aşezându-se. Sunteţi toţi tineri, şi tinerii nu se înşală niciodată atunci când e vorba de viaţă...

Maria apucă iar braţul lui Ieronim.

— Ai auzit ce-a spus? A spus: *când e vorba de viaţă!* Am putea începe aşa. Ieronim, chiar aşa cum s-a întâmplat...

Ieronim înălţă din umeri.

— Ar fi prea frumos, spuse. Adică, *ar părea* prea frumos...

Ceilalţi se strânseră din nou lângă el, turburaţi şi totodată însufleţiţi.

— Ar putea avea dreptate, spuse Făgădău. În orice caz, să încercăm...

— Am *sigur* dreptate, exclamă Maria. Şi spectatorii ar descoperi, treptat, că nu e vorba de o fetiţă bolnavă, ci de altceva, infinit mai grav, că e vorba de...

Se întrerupse brusc, roşind vinovată. În clipa următoare se afla lângă Marina.

— Doamnă, începu, luându-i mâna. Vreţi să ne faceţi un serviciu? Un foarte mare serviciu? O să vă explic îndată despre ce este vorba. Doar o clipă...

O trase uşor după ea, îndreptându-se spre uşă. O ajută să-şi încheie nasturii de sus ai mantalei şi îi înfăşură şalul deasupra capului.

— Să nu răciţi, spuse. Deşi nu va dura mai mult de un minut. Ieşiţi pe verandă, vă scuturaţi cizmele ca şi cum le-aţi scutura de zăpadă, apoi intraţi. Şi când Ieronim vă deschide uşa, îi puneţi *aceleaşi întrebări.*

— Ce fel de întrebări?

— Ce-aţi spus adineaori: Dumneata eşti Ieronim Thanase? E adevărat că ai un câine savant?... Şi celelalte. Nu sunt multe...

Deschise uşa şi o împinse cu emoţie pe verandă.

— Tăcere! şopti fără să întoarcă capul. Apoi, către Ieronim: Acum, Ieronim, fii gata. Uşa!...

Când o deschise, ninsoarea răbufni cu putere în odaie. Iritat, pentru că Marina rămăsese în prag, Ieronim îi apucă braţul şi o trase înăuntru. Scoţându-şi absentă şalul, Marina îl privi, zâmbindu-i cu neaşteptată căldură, aproape cu dragoste, şi totuşi, parcă silindu-se să-şi păstreze o anumită gravitate.

— Dumneata eşti Ieronim Thanase?

— Eu sunt.

— E adevărat că ai doi câini savanţi? Pardon! E adevărat că...

— N-are nici o importanţă, o încurajă Maria. Continuaţi!...

— E adevărat, spuse Ieronim.

— Atunci ştiu cine eşti... Astă-vară veneai la Spitalul Colentina, la pavilionul copiilor...

— E absurd! izbucni Ieronim. N-are nici un sens!

Corul rosti încet, aproape în şoaptă, dar mustrător: *Sensul îl creăm noi, Ieronim. Sensul îl revelăm noi, prin spectacol. Prin Spectacol, Ieronim, fără început şi fără sfârşit!*

Întorcându-se către Marina, Ieronim începu să râdă:

— Aţi ghicit că e vorba de î*nceputul* unui spectacol experimental. Dar...

— Aşa începe şi acolo, îl întrerupse Făgădău. Mai precis: aşa ar putea începe şi acolo, dacă vom şti...

— Şi mai precis: dacă vom izbuti să înţelegem ce *s-a întâmplat* acolo, continuă Maria.

— Eu, personal, ştiu ce s-a întâmplat, reluă Făgădău. Am trecut şi eu pe-acolo.

— Băieţaş, îl ameninţă Maria, *purgare non est* necesse! Spune ce ai de spus, scurt şi concis. Arată-ne!

Făgădău se depărtă câţiva paşi, apoi se întoarse brusc, încruntat, cu o privire sălbatecă, înfigându-şi pumnii în şolduri. Părea un alt om.

— Tu eşti ăla care, aşa şi pe dincolo?! strigă el cu un glas sălbatec, izbucnit parcă din gâtlej, îngroşat de tutun şi alcool.

— Eu sunt, răspunse Lorinţ.

— Este adevărat că aveţi aici, la numărul 18, unul care se pretinde făcător de minuni?

— N-a spus niciodată că e făcător de minuni.

— Dar atunci ce mă-sa pretinde că este? Fakir? îmblânzitor de şerpi?

— El spune că e Boddhisattva...

Ieronim ridică exasperat amândouă braţele în sus:

— Nu! Nu! Nu! Pur şi simplu, *nu poate începe aşa!* Deocamdată, uităm tot, şi apoi încercăm altceva.

Maria o ajutase să-şi descheie nasturii de sus ai mantalei, silind-o apoi să se aşeze în jilţ.

— Numele meu este Maria Daria Maria, dar mi se spune Maria da Maria. Eu nu fac parte din trupa lui Ieronim, eu sunt muzicantă. Violoncelistă. Dar mă fascinează ideea lui. Închipuiţi-vă că...

— Cred că am înţeles ceva, o întrerupse Marina. Scena se petrece într-un lagăr de concentrare şi de exterminare; să-i spunem, Buchenwald...

Maria da Maria întoarse brusc capul către ceilalţi şi-i privi speriată.

— Dar cum aţi ghicit? Aţi aflat de la cineva?

Marina îşi scutură din nou pletele, apoi îşi netezi prelung fruntea cu palma dreaptă.

— Nu. Nu mi-a spus nimeni nimic. Dar mi se pare evident: gesturile, tonul vocii, vocabularul...

— Aţi auzit? Aţi auzit? strigă Făgădău.

— Dar nu înţeleg ce-are a face Buchenwaldul cu Boddhisattva, adăugă Marina.

Câţiva începură să râdă, tinereşte, fericiţi, căutându-şi unul altuia privirea.

— Dacă doamna ne asigură că va fi discretă, să-i spunem? îi întrebă Ieronim.

— I-am spus deja esenţialul, vorbi cel mai vârstnic dintre ei.

Blonziu spălăcit, cu mici pete roşietice pe obraz, era îmbrăcat cu un palton vechi, mult prea lung pentru statura lui.

— Eu sunt Valerian şi mi se spune că sunt cel mai înţelept, adăugă. Ieronim s-a gândit la Boddhisattva pentru că a voit să detaşeze problema libertăţii din contextele în care a fost dezbătută până acum — iudeo-creştin, existenţialist, marxist — şi s-o plaseze într-o altă perspectivă, într-o perspectivă *nouă.* Şi ca să nu spună de la început că este nouă, a camuflat-o sub un termen exotic: Boddhisattva... Aşa este, Ieronim?

— Cam aşa, răspunse Ieronim, zâmbind melancolic. Pentru că, Doamnă, continuă întorcându-se către Marina, noi, câţiva, am ajuns mai demult la concluzia că numai prin teatru, adică prin *spectacol* (incluzând, evident, mimul, coregrafia, corul), numai prin spectacol am putea izbuti *să arătăm* că, deşi condiţionaţi şi îngrădiţi din toate părţile, noi, ca şi contemporanii noştri din celelalte ţări şi continente, nu suntem asemenea şoarecilor prinşi în cursă...

— Chiar dacă cineva e gata să ne stropească cu gaz şi să ne dea foc, adăugă Valerian.

— Şi vă rugăm să păstraţi această imagine, interveni Fă-gădău, căci Buchenwald asta înseamnă: locul unde oamenii au fost prinşi şi carbonizaţi ca şoarecii într-o cuşcă stropită din belşug cu gaz... Iartă-mă, Ieronim, adăugă. Acum, spune înainte...

— Ar fi multe de spus, reluă Ieronim. Dar dacă, aşa cum credem noi, numai spactacolul poate *arăta* că oamenii din zilele noastre nu sunt în situaţia şoarecilor prinşi în cursă, trebuie să precizăm modalitatea libertăţii de care dispun. Este evident, bunăoară, că într-o situaţie-limită, ca la Buchenwald, libertatea nu poate fi decât *interioară.* Aşadar, aproape impo-sibil de verificat de ceilalţi din jur. Pe de altă parte, acea libertate interioară absolută nu se dobândeşte uşor. În fond, cucerirea ei este tot atât de dificilă pe cât este cucerirea libertăţii exterioare, bunăoară evadând dintr-o închisoare modernă...

Fata se apropie şi-l bătu pe umăr.

— Fiind cea mai tânără, se adresă Marinei, sunt considerată şi cea mai nepricepută. Deşi am un nume frumos: Sofia Speranţia. Dar, Ieronim,

adăugă repede, pentru că vorbim de libertate şi afirmăm că *nu* suntem asemenea şoarecilor prinşi în cursă, ce ne facem *acum,* în cazul acesta: e vorba de o fetiţă bolnavă pe care câinii tăi ar face-o să râdă, şi poate i-ar grăbi însănătoşirea. Şi, totuşi, uite, numai pentru că ninge întruna de aseară, *nu putem face nimic!* Iar dacă va ninge toată noaptea asta, chiar dacă ţi se va da camionul teatrului, tot nu vei mai putea ajunge până la ea... Stă departe, doamnă? întrebă întorcând capul.

— Destul de departe, răspunse Marina. Dar nu vă mai gândiţi la ea, adăugă ridicându-se din jilţ. M-aţi liniştit voi. *Ştiu,* acum că nu se va întâmpla nimic. Şi îndată ce se va potoli ninsoarea...

Se întrerupse pe neaşteptate şi-şi opri privirile în fundul sălii, unde se distingea, anevoie, un perete curios reparat, care părea o uşă blocată cu scânduri, bătute una peste alta, oarecum la întâmplare.

— Dacă nu e vorba de o întâlnire *cu adevărat* importantă, spuse Manole subliniind cu înţeles cuvântul, te rog să mai ai puţină răbdare. Aşa ceva n-ai să întâlneşti pe acolo, pe la Charlottenburg, de unde vii tu...

— Ca să fiu foarte sincer, spuse Condurachi, acum vin de la Zürich.

— Trebuie să sosească dintr-un moment într-altul, continuă Manole. A spus că vine *exact după un an,* şi atât cât cunosc eu, adică foarte puţin, nu mă îndoiesc că va veni... Dacă ţi-e cald, adăugă, scoate-ţi haina...

Condurachi se apropiase de tablou.

— Nu, nu mi-e cald, spuse. Dar nu văd ce-ar mai putea schimba, ce-ar mai putea adăuga. Este pur şi simplu perfect. Evident, eu nu mă pricep în pictură...

— Nici eu, îl întrerupse Manole. Dar m-a fermecat îndată ce-am dat cu ochii de el.

— E cel mai frumos corp de femeie pe care l-am văzut vreodată, în pictură, în sculptură sau în realitate. Se întoarse către Manole şi-l întrebă zâmbind: Dar ce-a spus, Generăleasa? Cum de l-a acceptat?

Manole începu să râdă:

— La asta nu ne gândisem. Şi, evident, numai aici, în salon îşi are locul. Ce folos să-l fi atârnat într-una din odăile noastre, unde nu intră nimeni? Ei bine, când s-a întors Generăleasa şi a dat cu ochii de tablou, a înlemnit. Nu ştiam ce să credem: îi place, nu-i place? Şi deodată a exclamat: „E foarte frumos, e admirabil. Dar nu-l putem ţine aici..." „De ce? am întrebat-o. Pentru că e un nud de femeie?" Ea s-a uitat curios la mine, după obiceiul ei, şi mi-a spus: „Manolache, eu nu mă sperii de un cur de femeie, aşa cum nu m-am speriat, în tinereţea mea, nici de un cur de bărbat!... Dar ştii că pe-aici se vântură atâţia copii..." Într-un fel, avea dreptate, adăugă Manole. Şi-atunci, ne-am înţeles ca de sărbători, când vin rudele şi copiii, să acoperim tabloul cu o perdea, aşa cum acoperim oglinda...

— În fond, îl întrerupse Condurachi, aproape că nu mai poţi spune că e un nud de femeie. E mai degrabă un corp de zeiţă...

— Aşa spunea şi ea, Zamfira, când mi l-a arătat. „Vă aduc o zeiţă în casă", spunea. Rămase o clipă pe gânduri, apoi începu din nou să râdă: De altfel, aşa ne-am cunoscut. Eram aici, cu Luchian, şi auzim soneria. Am deschis eu. O femeie necunoscută, de vreo cincizeci de ani, aproape

sărăcăcios îmbrăcată şi totuşi, nu ştiu cum să spun, cu mult gust. Părea suferindă, obosită; de-abia izbutea să zâmbească. Şi totuşi avea ceva nobil şi, cum să spun, „enigmatic" în figura ei. „Maestrul Manole Antim? întrebă. Am auzit că sunteţi oameni cu stare şi că vă plac lucrurile frumoase. Nu vreţi o zeiţă? Nu e vorba de o zeiţă din Antichitate, ci una din zilele noastre. Acum zece ani, am fost la nunta ei..." Făcu semn unui tânăr care rămăsese afară şi pe care nu-l văzusem când deschisesem uşa. Tânărul intră, ne salută timid şi, proptindu-şi tabloul de genunchi, începu să-i desfacă sforile. Apoi a scos pânza cu care fusese acoperit şi s-a dus să rezeme tabloul de jilţul Generălesei. Luchian şi cu mine am împietrit. „E cu câţiva centimetri mai scundă decât originalul, ne-a spus. Când am văzut-o ultima oară, zeiţa împlinise optsprezece ani şi avea doi metri patruzeci şi cinci."

— Adevărat? exclamă Condurachi.

— Nu, astea făceau parte din, mă rog, să zicem „misterul" ei. Inventa tot felul de întâmplări stranii, aşa cum îşi inventase nu ştiu câte nume şi pseudonime. O chema, de fapt, Zamfira, dar prietenii îi spuneau Marina. Ea pretindea că, de fapt, nu e pictoriţă, că adevărata ei vocaţie e sculptura.

— Zamfira şi mai cum? îl întrerupse Condurachi.

— Bănuiesc că o cheamă, sau a chemat-o, Darvari.

Condurachi clătină neâncrezător din cap:

— N-am auzit niciodată de o sculptoriţă sau o pictoriţă cu acest nume.

— Evident că nu. Pentru că, am aflat mai târziu, de altfel cu totul întâmplător, că la expoziţii îşi semnează operele cu fel de fel de nume sau pseudonime. Şi cum nu prea vrea să vândă — nu vinde decât la străini, sau în oraşele de provincie — e necunoscută...

— Curios! exclamă Condurachi apropiindu-se din nou de tablou. Atunci de ce-a venit să vă ofere Zeiţa?

Manole începu să se plimbe, cu mâinile la spate, parcă ar fi vrut să-şi ascundă nervozitatea.

— Dacă e adevărat ce ne-a spus, lucrurile s-ar fi petrecut aşa. Vărul ei, Dragomir, avea nevoie urgentă, adică în două, trei zile, de o anumită sumă. Ea l-a asigurat — evident, a recunoscut în faţa noastră că-l minţise — l-a asigurat că avea de încasat nu ştiu câte mii de lei de la nişte comenzi mai vechi şi că nu are de făcut altceva decât să ceară clienţilor să elibereze cecurile pe numele lui. Nu ştiu ce-a crezut şi cât a crezut acest Dragomir. Îţi repet ce mi-a spus ea: că s-a suit în trăsură cu vreo patru-cinci lucrări — acesta era, ne-a asigurat, singurul tablou, restul, sculptură — şi s-a dus la câteva adrese, de oameni cu stare, dar nu colecţionari de meserie. Şi, evident, preţurile erau atât de derizorii, încât n-a avut nici o dificultate. Pretindea că ştia de noi, că cineva din familia ei cunoscuse pe nu ştiu cine din familia noastră; *bref,* ne-a oferit Zeiţa. Preţul era cam tot atâta cât trebuie să fi fost costul ramei...

- E de necrezut! exclamă Condurachi.

— Dar, evident, a pus această condiţie: că va veni după un an...

Se îndreptă grăbit spre tablou şi din spatele ramei desprinse cu grijă o hârtiuţă.

— Uite, scris chiar de mâna ei: 12 iulie 1930. Şi azi suntem în 12 iulie 1931...

Văzându-l că se uită nervos la ceas, Manole adăugă:
— Fă un efort şi mai stai încă cinci, zece minute. N-are să-ţi pară rău...
Condurachi se aşeză resemnat în fotoliu şi-şi căută tabachera.
— Numai de s-ar ţine de cuvânt şi ar veni, spuse.

—... Îndată ce se va potoli ninsoarea, repetă Marina absentă, vin eu cu o maşină bine încălzită. Maşina unui prieten din corpul diplomatic...
Parcă de-abia acum îşi dădu seama cât e de vastă şi de ruinată sala. Se îndreptă încet către cămin şi-l privi cu atenţie. Sub cenuşă, se mai zăreau resturi din jăratic, pâlpâind brusc, la răstimpuri, când, pe sub uşă, ajungea până aici viscolul, în gura căminului rămase, doar pe jumătate carbonizat, un picior de lemn, neaşteptat de gros. Când întoarse mirată capul, Ieronim zâmbi.
— Credeţi că e picior de masă? întrebă. Nu. Picioarele de masă le-am ars săptămâna trecută. Acesta e picior de cuier. Cel mai gros cuier din tot cartierul. Mândria Generălesei!...
Marina tresări, parcă ar fi pătruns-o deodată frigul, şi-şi încheie nasturii mantalei, până sus. Apoi porni mai departe, de-a lungul pereţilor goi, cu zugrăveala căzută, cârpită pe alocuri cu cartoane şi jurnale nepriceput lipite.
— Dar ce-o să faceţi într-o zi, două? Nu mai aveţi nimic de ars. Nu puteţi arde şi aceste câteva scaune care v-au mai rămas!...
Ieronim începu să râdă; părea deodată foarte bine dispus.
— Mai sunt destule lucruri prin celelalte încăperi, şi arăta vag cu braţul în jurul lui. Iar în pod a mai rămas câte ceva; pachete cu cărţi şi ziare, lăzi vechi şi alte nimicuri. Ştiţi, adăugă coborând glasul, casa ar fi trebuit să fie dărâmată astă-toamnă. Dar s-au ivit anumite încurcături... În orice caz, la primăvară nu mai scapă. Au de gând să construiască aici un imobil de douăsprezece etaje.
Marina îl ascultase fascinată, fără să-şi poată desprinde privirile de buzele lui.
— Dar până atunci? întrebă. Până atunci, ce-o să faceţi? Iarna de-abia a început...
Ieronim ridică din umeri.
— Aici nu mai locuieşte nimeni. Venim doar pentru repetiţii. Fiecare dintre noi avem, pe unde a dat Dumnezeu, câte un pat cald...
— Şi, totuşi, trebuie să vă adunaţi aici, pentru repetiţii, reluă Marina privind melancolic în jurul ei.
— Mai avem, v-am spus, diferite obiecte combustibile. Şi chiar aici, uite, acolo, vedeţi, ne-a mai rămas dulapul. E un dulap cum nu s-a mai făcut altul de o sută de ani. L-a adus un unchi al meu din Bavaria. Are vreo patru, cinci sute de kilograme. Ne încălzeşte cel puţin o săptămână...
Dar Marina nu-l mai asculta. Se apropiase, grăbind uşor pasul, de colţul din stânga, de lângă uşă. Acolo, peretele părea mai bine conservat. Doar câteva crăpături adânci, înălţându-se către tavan. Şi, în mijloc, o suprafaţă mai puţin decolorată, cu marginile aproape regulate. Numai când se apropie la câţiva paşi, îşi dădu seama că se înşelase. Peretele era tot atât de zdrenţuit ca şi restul sălii.
— Dar de ce *Buchenwald?* întrebă ea pe neaşteptate, cu un glas

surprinzător de puternic. Ce ştiţi voi de Buchenwald?

— Nu, nu, doamnă! o întrerupse Marcian. Vă rog să-mi iertaţi tonul, dar aşa sunt eu, arţăgos din fire. Oricare dintre noi, *astăzi*, înţelegem esenţa şi mesajul Buchenwaldului. Dar nu asta e problema. Problema începuse să v-o explice Ieronim, adineauri, când, din nefericire, a intervenit cine nu trebuia să intervină...

— Băieţaş, fii atent la ce spui, îl mustră Maria da Maria. Nu suntem singuri.

— Cer iertare celor în drept, continuă Marcian scoţându-şi brusc ochelarii şi aşezându-i în buzunarul de sus al paltonului. Dar dacă doamna a fost acceptată în secretele spectacolului nostru, măcar să afle esenţialul. Anume, ce spunea Ieronim: că libertatea interioară este aproape întotdeauna irecognoscibilă. Să ne închipuim că se aflau acolo, printre condamnaţii la incinerare, sfinţi, martiri, Boddhisattva numiţi-i cum veţi voi. O dată ce, din caritate, din dragoste pentru semenii lor au refuzat soluţia, să-i spunem magică, a *miracolului* — porţi deschise ca prin farmec, ziduri abolite etc. — şi au acceptat, aparent, condiţia celorlalţi, cum şi-ar fi putut *arăta* altfel libertatea pe care...

— Ia priviţi! întrerupse Maria da Maria, ridicând braţul.

Făgădău călcă apăsat, grav, parcă ar fi avut cizme de campanie, cu mâinile în şolduri. Se opri în faţa unui tânăr înalt, slab, cu ochii adânciţi în orbite.

— Tu eşti ăla care, aşa şi pe dincolo, ziceai că eşti fachir?

— Poţi fi şi fachir, dar asta nu mă mai interesează. În India, în China, în Japonia, mi-ar fi spus Boddhisattva.

— În orice caz, făcător de minuni. Atunci, fă minunea, s-o văd şi eu.

— Am făcut-o, şi de mai multe ori. Ultima oară erau doi doctori acolo, trimişi special de la Centrală. S-au convins şi ei. Nu simţeam fierul roşu, nici măcar pe limbă, şi când mi-au curăţat una din coaste cu bisturiul le-am spus să fie atenţi, căci mă gâdil...

Făgădău îl plesni cu cravaşa, invizibilă, şi tânărul începu să-şi şteargă liniştit sângele de pe obraz.

— Minunea e, reluă Făgădău, că nu ştii ce te aşteaptă.

— Ba ştiu foarte bine: crematoriul. Dar ce folos, dacă nu vei fi şi dumneata acolo, să mă vezi cum am să tremur, zgâlţâit de frig, şi o să-mi suflu în pumni ca să mă încălzesc...

Ieronim se apropie de ei şi-i întrerupse cu blândeţe:

— De-ajuns pentru azi. Doamna va vedea restul la premieră. Şi, să sperăm, va înţelege...

— Am înţeles mai mult decât vă închipuiţi voi, vorbi grav Marina. Am înţeles, bunăoară, că cel căruia voi îi spuneţi Boddhisattva va muri carbonizat, dar va muri liber. Şi e probabil că, dacă n-ar fi fost un Boddhisattva, şi-ar fi dovedit libertatea şi altfel, în chip public: bunăoară, scuipând în obraz pe comandantul lagărului.

— Este extraordinar! exclamă Ieronim. Cum aţi ghicit? Asta făcea parte, până de curând, din scena de-adineaori: după ce-i spune că lui îi va fi frig în crematoriu — căci, evident, pentru el se alesese pedeapsa maximă: incinerarea de viu — după ce-i spuse asta, îl scuipă în obraz. Dar ne-am dat seama că asemenea reacţie, *eroică,* nu se potriveşte unui Boddhisattva, după cum nu s-ar fi potrivit, bunăoară, lui Isus sau unui

martir creştin...

Marina îl ascultase cu o neaşteptată emoţie, privindu-l adânc în ochi.

— Îmi place de voi că vă trudiţi să respectaţi adevărul istoric, spuse. Dar când v-am întrebat: De ce Buchenwald? mă gândeam la altceva. După cât am înţeles, pentru Ieronim, şi pentru voi toţi, spectacolul îşi propune să reveleze spectatorilor nu numai scopul suprem — cucerirea libertăţii interioare — dar şi mijloacele prin care această libertate poate fi cucerită.

— Exact! spuse Ieronim.

— Dar atunci v-aţi ales episodul cel mai greu de ilustrat, continuă Marina. Ştim toţi ce s-a petrecut la Buchenwald, chiar dacă nu ştim, şi nu vom şti niciodată, eroismul sau sfinţenia anumitor victime. Dar cum o să *arătaţi* mijloacele prin care a fost cucerită libertatea interioară?

Toţi începură să aplaude, entuziasmaţi. Fericit, emoţionat, cu obrajii îmbujoraţi, Ieronim se întoarse către ei:

— Să-i spunem? exclamă. Nu, nu putem să-i spunem!...

— Nu avem dreptul, vorbi, cu o senină gravitate, tânărul înalt şi slab. Numele meu este Petru Petrovan, adăugă adre-sându-se Marinei. Sunt poet. Dar din deznădejde, căci sunt şi tuberculos, am devenit actor. Evident, aşa cum înţelege Ieronim că trebuie să fie *adevăratul actor*...

— Ea trebuie să fie, şopti Manole când auzi soneria. Nu ţi-am spus eu că vine?

Deschise uşa şi nu-şi putu ascunde surpriza. Din prag, îi zâmbi Marina, aşa cum fără îndoială fusese ea cu cincisprezece, douăzeci de ani mai înainte. Era îmbrăcată tinereşte şi totuşi sobru. În mână avea un buchet de trandafiri roşii.

— Pentru stăpâna casei, pe care n-am avut încă plăcerea s-o cunosc, spuse.

De-abia după ce, încurcat, aşezase buchetul pe una din măsuţe, rezemându-l de o enormă scoică de mare, Manole îşi dădu seama că nu făcuse prezentările.

— Inginerul Ştefan Condurachi, pronunţă el rar, intimidat, încercând să fie solemn. Locuieşte mai mult în străinătate. Doamna Zamfira Darvari...

Marina zâmbi absentă, cu privirile aţintite asupra tabloului. Se îndreptă spre el agale, oprindu-se la răstimpuri ca să-l contemple.

— E cu adevărat o zeiţă, începu Condurachi. Şi după câte mi-a povestit Manole, există, în carne şi oase.

Marina se întoarse şi-l privi surprinsă, parcă atunci ar fi dat cu ochii de el.

— Sper că mai trăieşte încă. Dar nu mai avem veşti de la ea. De când a plecat din ţară, acum unsprezece ani, n-am mai primit nici o veste. E drept că nu prea ştia să scrie; dar soţul ei era un filolog desăvârşit, vorbind şi scriind perfect româneşte...

Manole făcu câţiva paşi spre ea şi o întrebă, timid:

— Dar soţul dumneavoastră? L-aţi regăsit?

Marina încercă să-şi ascundă zâmbetul, melancolic şi totuşi amuzat.

— Încă nu. El m-a aşteptat zece ani. Tot atâta am să-l aştept şi eu...

Manole roşi şi începu să-şi frece mâinile.

— Atunci, să vă ofer ceva? O cafea? O dulceaţă? Îmi pare atât de rău că nici de data aceasta Generăleasa nu este acasă.

— Nu, mulţumesc. Am venit doar să schimb tabloul... V-am adus, la alegere, un nud de Bonnard, altul de Pătraşcu şi câteva marine de Iser, aproape singurele pe care le-a făcut.

Când întoarse din nou capul şi-l văzu pe Manole, izbucni în râs.

— Dar nu vi-l iau *de tot!* exclamă. Vi-l înapoiez la anul...

— Şi totuşi, doamnă, interveni Condurachi, nu văd ce-aţi mai putea adăuga sau schimba. Este pur şi simplu perfect. Este o capodoperă!

— Mulţumesc, spuse Marina, mulţumesc foarte sincer. Dar nu cred că voi schimba ceva. Am nevoie de Zeiţă, o nevoie *personală,* adăugă coborând uşor glasul.

Manole o privea stânjenit, neştiind ce să facă cu mâinile.

— Ne-am învăţat cu ea, cu Zeiţa, spuse în cele din urmă. Ne va lipsi...

— Un an trece repede, îl întrerupse Marina. Şi când veţi vedea ce vă aduc în loc!...

Traversă repede salonul, deschise uşa şi, după câteva minute, se întoarse însoţită de o foarte tânără pereche.

— Proaspăt logodiţi, îi prezentă ea.

Apoi, tustrei, cu mare grijă, începură să desfacă sforile şi să scoată tablourile, unul după altul, din pânzele cu care fuseseră acoperite.

Ca de obicei, aşa cum făceau de câte ori simţeau că nu mai e nimic de spus, nimic de încercat, se strânseseră toţi în faţa ferestrei. Priveau ninsoarea. Nu se mai distingeau decât stâlpii verandei şi, câţiva metri mai departe, aproape de stradă, bradul. Dar nu îndrăznea nimeni să plece. Treptat, sala se încălzise din nou şi, unul câte unul, se întorceau de la fereastră, apropiindu-se de cămin. Valerian, cel dintâi care îşi scosese paltonul, încercase chiar un început de poem.

— Un dulap, doar atât! şoptise. Un vechi, bătrân şi obosit sau, poate, înţelept? — dulap..."

Ieronim îl sfărâmase cu mare pricepere, în chip savant, mânuind aproape cu dragoste toporişca, blând, abil, concentrat. Când începuse să se înfierbânte căminul, Maria da Mana îşi întinse mâinile cât putu mai aproape de flăcări, frecându-le, mângâindu-le.

— Eu ştiu la ce vă gândiţi, vorbi ea deodată, fără să întoarcă capul. Şi de-aceea nu ne reuşeşte nimic, nici nu *spunem,* nici nu *arătăm.* Nu vă e mintea la spectacol. Vă tot întrebaţi de ce ne-a cerut ea să privim petele astea?

— Nu ne-a cerut, o întrerupse Ieronim. Ne-a spus doar atât: că dacă am şti cum să privim petele acestea...

— Cum să le privim şi să le înţelegem, completă Făgădău.

— Petele acestea decolorate de soare şi adâncite de umezeală...

— A spus altfel: „sensibilitate" de umezeală...

— În orice caz, nu ne-a cerut nimic, continuă Ieronim. Nici nu i-am fi îngăduit, de altfel, să ne ceară ceva... Dar, la un moment dat, am avut impresia că mă priveşte ironic, poate cu oarecare milă, poate chiar sarcastic, ca şi cum ar fi vrut să spună: „Vă pierdeţi tinereţea cu himere, vă riscaţi talentul încercând tot felul de experienţe, când aveţi aici, în faţa

voastră, aceste pete decolorate de soare şi de igrasie..."

Se apropiaseră de zid, privindu-l atent, concentrat, clipind uneori din ochi, mişcându-şi încet capetele când spre stânga, când spre dreapta, ca să surprindă toate nuanţele posibile. Erau pete fără forme precise care-şi modificau contururile după unghiul din care erau privite. Doar crăpătura care se înălţa aproape în diagonală către tavan îşi păstra direcţia şi adâncimea, oricum ar fi fost privită.

— Decolorate de soare şi de igrasie, repetă visător Lorinţ. Atunci am înţeles. Asta a vrut să ne spună: aveţi aici modelul exemplar al uniunii contrariilor, umezeala şi soarele, adică Apa şi Focul...

— Ar fi fost prea banal. Trebuie să fie altceva.

— Am citit odată o poveste cu un rabin din Cracovia, care visa mereu o comoară, începu Făgădău.

— O ştie toată lumea, îl întrerupse Ieronim. Se dusese s-o caute nu mai ştiu unde, poate la Varşovia, şi până la urmă descoperă comoara chiar la el acasă, sub cenuşa căminului. O cunoaşte toată lumea, repetă, povestea rabinului din Cracovia... Doamna aceasta, Marina Darvari, a vrut să spună altceva. Dar, poate ca să se răzbune că nu am introdus-o în anumite secrete ale spectacolului, a vrut să pară cât mai enigmatică şi mai oracular-misterioasă: „Dacă aţi *şti* voi, dacă *voi* aţi şti cum să le priviţi, cum *să priviţi* petalele acestea" etcetera, etcetera, etcetera.

— Dar vezi că a reuşit, îl întrerupse Maria da Maria. Nu recunoaştem, dar fiecare din noi numai la asta ne gândim: enigmatică şi oracular-miraculoasă, cum prea bine spui, *dar ce-a vrut să spună?*

— Eu recunosc foarte sincer, reluă Ieronim, că, oricât ar fi de absurd, enigma aceasta mă obsedează. Dacă a făcut vreo aluzie la trecutul mai mult sau mai puţin misterios al casei acesteia sau la trecutul familiei mele, *nu mă interesează.* Le cunosc toate câte s-au întâmplat şi, deşi le păstrez amintirea, nu mă interesează. Sunt singurul — sau ultimul, cum vreţi să spuneţi — supravieţuitor al familiilor Antim-Calomfir-Thanase, dar faptul acesta nu mă emoţionează. Mă consider *primul* dintr-o nouă dinastie. A doua, „descălecare" Antim-Calomfir-Thanase. Cu mine începe o nouă istorie, pe alt plan, mai înalt şi mai creator. Puţin îmi pasă de enigmele sau nostalgiile care se leagă de trecutul acestei case, sau de trecutul familiei mele. Nu mă interesează decât viitorul, aşa cum cred eu că-l putem împlini trăind *liber* orice epifanie a *prezentului,* cât s-ar dovedi ea de tragică, născută din nenoroc şi ursită deznădejdii...

Îl ascultaseră toţi cu frunţile sus, emoţionaţi.

— Asta am învăţat şi noi, învăţând să ne închipuim închişi la Buchenwald, spuse Petru Petrovan. Nu există altă cale de mântuire.

— Eu evit termenul „mântuire", îl întrerupse melancolic Ieronim, pentru că ar putea da loc la confuzii. Orice tip de mântuire presupune credinţa într-un mântuitor. Respect, şi chiar invidiez pe cei care cred într-un mântuitor, dar eu n-am fost dăruit cu asemenea credinţă. Şi atunci a trebuit să caut altceva, pentru că fără libertate n-aş putea trăi...

— Dar, Ieronim, exclamă Marina, v-am vorbit eu despre trecut astfel decât un mijloc, şi cel mai la îndemână, de a trăi *exclusiv* în prezent?

O priveau toţi, surprinşi, nedumeriţi. Marina înaintă încet către ei, ca un personaj dintr-un film mut de la începutul veacului, îmbrăcată cu o blană de astrahan, cu un buchet de violete în mână. Dacă nu i-ar fi

recunoscut glasul, n-ar fi crezut că este ea, Marina, atât părea de tânără. Şi în locul cizmelor milităreşti, avea o pereche de şoşoni îmblăniţi, aşa cum nu mai văzuseră până atunci.

— Dar cum aţi intrat? o întrebă Ieronim izbutind să nu-şi trădeze emoţia.

— Eu v-am vorbit exclusiv de *prezent,* continuă Marina. Şi când v-am spus să învăţaţi a privi petele acestea, n-am vrut să spun decât atât: învăţaţi să le priviţi aşa cum sunt *acum,* pur şi simplu aşa cum *sunt* ele în clipa de faţă, şi atunci veţi înţelege.

Se apropie de Maria da Maria şi, cu un zâmbet, îi oferi buchetul de violete.

— În fond, adăugă Marina, v-am propus o altă variantă a spectacolului vostru cu libertatea care se poate cuceri chiar la Buchenwald. E drept, o variantă mai puţin spectaculară.

Îşi opri o clipă ochii asupra Mariei, care rămăsese cu buchetul de violete în mână, neîndrăznind să-l miroasă.

— O să mai vin pe la voi, reluă Marina, şi o să stăm de vorbă. Acuma trebuie să mă duc, căci sunt aşteptată. Am trecut să vă spun doar că fetiţa noastră râde şi se joacă, şi ar vrea să-i facem un om de zăpadă, chiar acolo, în faţa ferestrei. Şi i-am făgăduit că o să i-l facem...

— Când te-ai întors? îl întrebă Manole.

— Acum câteva zile, răspunse Condurachi absent, preocupat. Ai auzit? A declarat şi Franţa război.

— Era de aşteptat, spuse Manole. Dar ce ai? Pari obosit...

— Am prea multe pe cap. Dar să lăsăm asta... Voi cum o mai duceţi?

Manole ridică din umeri.

— Ca toată lumea. Necazuri, boli, greutăţi.

—*Apropos,* îl întrerupse Condurachi, încercând să zâmbească. Tot nu v-a înapoiat Zeiţa?

Manole clătină din cap, parcă s-ar fi întristat deodată, fără voia lui.

— Nu ne-a înapoiat-o, şi nici nu mai sperăm să ne-o înapoieze vreodată. Va trebui să ne mulţumim cu Bonnard, adăugă melancolic. Dacă nu cumva îl vom vinde. Ni s-au oferit trei milioane...

— Dar pe ea, pictoriţa...

— Zamfira Darvari sau cam aşa ceva. Pretindea că, în primul rând, ea e sculptoriţă...

— Ai mai întâlnit-o?

Manole clătină din nou din cap.

— Am întâlnit-o de câteva ori, dar nu m-a văzut sau s-a făcut că nu mă vede. Era, o dată, cu un grup întreg...

—Tot atât de tânără şi frumoasă? îl întrerupse Condurachi.

Manole îi puse mina pe umăr.

— *Mon cher,* n-ai să mă crezi, a îmbătrânit îngrozitor. E de nerecunoscut! Ce mai încolo şi-ncoace, când am zărit-o ultima oară, primăvara trecută, era o babă!

Eleazar se opri brusc în mijlocul odăii.

— Mă asculţi, sau preferi să te uiţi pe fereastră?

— Te ascult, spuse Lorinţ, dar nu mă pot reţine să nu privesc pe fereastră. *Niciodată toamna nu fu mai frumoasă...*

— Atunci, hai în grădină, să vorbim despre altceva.

Lorinţ se reaşeză în fotoliu.

— Nu, nu, ţi-am spus foarte sincer, mă interesează. Pentru că, ori eu nu înţeleg nimic, ori tu faci, undeva, vreo confuzie...

— Nu fac nici o confuzie. Ţi-am citit şi fragmentele din scrisoarea lui Adrian. Totul a pornit de la petrecerea aceea, când două din fete s-au îmbătat, şi, voind să se ducă undeva au alunecat şi au căzut în mijlocul salonului şi încercând zadarnic să se ridice, cu rochiile lor scurte şi subţiri, îţi dai seama ce-a fost şi ce s-a văzut. Mai ales că şi ceilalţi, noi toţi — cu excepţia lui Adrian şi a Leanei — eram mai mult sau mai puţin beţi. Viki a voit să le ajute, dar ameţită cum era şi, încercând să le ridice pe amândouă deodată, s-a împiedicat şi au căzut grămadă, toate trei, şi acum nu mai îndrăznea nimeni să le ajute, pentru că ele se prăpădeau de râs rostogolindu-se pe covor, şi cine ştie ce-ar fi urmat dacă Elefterescu nu s-ar fi ridicat brusc în picioare, palid, tremurând uşor de emoţie, exclamând: „Aşa s-a întâmplat şi cu prinţul Siddharta!"

— Ce-l apucase? întrebă amuzat Lorinţ.

— Citise o viaţă a lui Buddha, şi de-atunci, de câte ori avea prilejul, la birou sau la petreceri, numai de asta ne vorbea: Cum a văzut el, prinţul Siddharta, într-o zi, pentru întâia oară, un bolnav, şi apoi, în altă zi, tot pentru întâia oară, un mort... ştii povestea. Noi o ştiam toţi, pentru că ne-o povestise de nenumărate ori, o ştiau şi fetele. Şi e probabil că şi-au adus aminte de gravitatea cu care ne povestea Elefterescu — oh! de câte ori, şi aproape întotdeauna cu aceleaşi cuvinte — şi-au adus aminte de gravitatea cu care ne povestea „Marea Plecare", evident cu majusculă, noaptea în care Siddharta şi-a părăsit familia, palatul şi haremul. Cum a văzut el atunci, traversând gineceul, cum a văzut toate concubinele dormind dezgolite, în fel de fel de posturi groteşti şi impudice, şi această ultimă, supremă viziune a Eternului Feminin i-a fost de mare folos lui Siddharta, când prinţul a devenit ascetul Gautama...

— Văd că ţi-a rămas şi ţie bine întipărită în minte viaţa lui Buddha, îl întrerupse Lorinţ.

— Dar cui nu i-a rămas, din toţi prietenii şi colegii lui? ne-a repetat-o până la exasperare.

— Şi fetele de pe covor?

— Asta începusem şi eu să-ţi povestesc, reluă Eleazar. Foarte probabil că şi-au amintit şi ele „Marea Plecare" şi scena din gineceu. Şi atunci au început să râdă şi mai isteric, tăvălindu-se pe covor, jucând puţin teatru, încercând să pară lubrice, iar Vera i-a strigat: „Siddharta! s-au împlinit scripturile. Acum e momentul să laşi totul şi s-o porneşti spre Himalaya!"... Elefterescu rămăsese în picioare, tot atât de palid, ca o statuie, doar buzele îi tremurau. Şi apoi Elvira, care era lângă el la masă, destul de ameţită şi ea, a început să plângă şi i-a strigat: „Siddharta! Eu sunt soţia ta, prea iubita Yasodharta, pe mine nu mă laşi!..." „Ba să plece, trebuie să plece, să-şi împlinească destinul!" strigau fetele de pe covor, rostogolindu-se provocatoare. Cineva din capul mesei, nu mai ştiu cine era, a voit să intensifice spectacolul şi s-a dus repede să stingă luminile.

Toţi au început să exclame, să strige, să cânte, să râdă. Parcă ar fi fost o „orgie" din acelea pe care le citeau părinţii noştri prin romane. Unii strigau: „Lumină! Să se facă lumină!" Alţii repetau refrenul: *„Apoil! A poil!..."* Toate acestea n-au durat mai mult de două, trei minute. Dar când s-au aprins luminile, Elefterescu dispăruse. Şi aşa a început...

Lorinţ îşi îndreptă din nou privirile pe fereastră, apoi ridică din umeri.

— Nu văd legătura cu ce vrem să facem noi, mai precis, legătura cu spectacolul lui Ieronim.

— Atunci n-ai ascultat bine când ţi-am citit fragmente din scrisoarea lui Adrian. Pentru că, am uitat să adaug, când s-au reaprins luminile şi ne-am dat seama că Elefterescu dispăruse, Adrian s-a ridicat, şi el foarte palid, şi ne-a făcut semn cu braţele, dar zadarnic, căci larma nu s-a potolit. Dar eu l-am auzit bine, eram destul de aproape, la masă, şi mi-era milă de Leana, căci părea speriată, deznădăjduită... Cunoşti povestea lui, adică a lor, cu Orfeu şi Euridice?

— O cunosc, bineânţeles.

— Adrian se afla acum într-una din perioadele lui de luciditate, şi ne bucurasem toţi auzind că scrisese din nou... În sfârşit, nu asta voiam să-ţi spun acum. Voiam să-ţi spun că l-am auzit pe Adrian. Încerca să ne convingă de gravitatea întâmplării. „Eu rămân occidental, spunea, eu am mitologia care mi-a fost ursită, dar ştiu ce înseamnă să ţi se reveleze mesajul unui mit. Dacă Elefterescu şi-a relevat secretul mitului care-l obsedează, nu mai scapă. Ori îşi urmează modelul, cu riscurile pe care le implică, ori îi rezistă, şi atunci e strivit!..."

— Bine, dar îl cunoaştem toţi pe Adrian, îl întrerupse Lorinţ. El e poet, şi traduce tot ce se întâmplă în jurul lui prin mitul lui personal.

— Dar nu e vorba numai de asta, reluă Eleazar, de cât a fost el de impresionat de dispariţia lui Elefterescu. E vorba de ce spune Adrian în scrisoarea de astă-vară, din care ţi-am citit fragmente. Nu ştiu cum a auzit el, acolo unde era, de spectacolul vostru, dar Adrian a recunoscut imediat legătura: totul a pornit de-acolo, de la petrecerea aceea. Pentru că a doua zi, la birou, când ne-am întâlnit cu Elefterescu, am început să-l tachinăm: „Tot pe-aici, Siddharta, tot pe-aici, printre curve şi bucureşteni?" Evident, a încercat să râdă, dar am simţit că e ceva *schimbat* în el.

— Schimbat? se miră Lorinţ. În ce sens?

— Simţea, poate, că ce se întâmplase cu o noapte mai înainte ar fi putut avea o anumită semnificaţie. Ţi-am spus: citise viaţa lui Buddha.

— Bine, bine, îl întrerupse nerăbdător Lorinţ. Dar nu văd legătura cu ce facem noi...

Eleazar începu să se plimbe cu paşi mari prin odaie, ca şi cum ar fi încercat să-şi potolească exasperarea. Se opri brusc în faţa lui Lorinţ.

— Nu e vorba acolo de un Boddhisattva şi de Buchenwald?

Celălalt ridică din umeri.

— Într-un anumit fel, e vorba şi de asta. Dar Ieronim prezintă lucrurile cu totul altfel. În primul rând, nu e nimic, nici măcar o aluzie, în legătură cu Siddharta, care a devenit Gautama Buddha, şi toate celelalte. Cel căruia i se spune Boddhisattva, pentru că n-avem cum să-i spunem altfel — îţi repet, nu vrem să facem din el un sfânt sau un martir în sensul creştin al termenului — cel căruia i se spune Boddhisattva, este un fost inginer, pacifist, şi deci antinazist, închis, ca şi atâţia alţii, la Buchenwald.

Eleazar îl ascultase impasibil, cu un zâmbet sarcastic în colţul buzelor.
— Încerc să mă rezum, începu el când celălalt îşi întoarse iarăşi capul spre fereastra deschisă. Atunci, când s-au întâmplat toate astea, nu se ştia nimic de Buchenwald. Era în toamna lui 1939. Războiul abia începuse. Dar, cu timpul, ne-am convins că Elefterescu luase în serios buddhismul. Citea orice carte care-i cădea în mână şi începuse să ne exaspereze cu teoriile lui...
— Ce fel de teorii?
— Teoriile lui buddhiste, ce citise el în cărţi. Dar mai ales asta: că, spunea, să presupunem, chiar aşa în glumă, să presupunem că un nou Buddha, un Boddhisattva, s-ar afla printre noi. Cum l-am recunoaşte?
— Începe să devină interesant! exclamă Lorinţ. Să auzim mai departe.
— Eram sigur că, dacă ai să mă asculţi cu atenţie, ai să vezi imediat legătura. Deci, cum l-am recunoaşte? Pentru că nu se va reîncarna într-o familie princiară, şi nici nu va părea de la început un geniu sau un sfânt. Va fi un om ca toţi oamenii. Va face armata, va avea o meserie, şi chiar dacă nu se va căsători, va trăi şi el ca toţi ceilalţi. Dar, evident, reîncarnându-se ca să aducă mesajul salvării, sau al eliberării, spune-i cum vrei, va fi silit, la un moment dat, să *predice,* să-şi proclame, în chip public, mesajul.
Tăcu brusc, îndreptându-se către fereastra deschisă, apoi se întoarse şi se opri în faţa lui Lorinţ.
— Ei, şi aici îl încurcam noi cu întrebările noastre. Mă rog, îi spuneam, oricât de mult ar semăna el cu oricare dintre noi, atunci când va începe să predice, îşi va revela identitatea. Va fi deci recunoscut ca un Boddhisattva.
— Şi ce vă răspundea?
— Nu prea ştia ce să răspundă. Teza lui era că *poate* — recunosc că spunea întotdeauna: *poate* — *poate* una din filozofiile, gnozele sau sectele religioase, sau creaţiile artistice contemporane, camuflează noua versiune a salvării, formulată pentru epoca noastră şi în termeni accesibili culturii noastre, formulată, proclamată, spunea, de un Boddhisattva.
— Foarte interesant, spuse Lorinţ, căzând pe gânduri. Dar eşti sigur că menţiona, alături de filozofii şi gnoze religioase, *creaţiile artistice contemporane?*
Eleazar ridică încurcat din umeri.
— După atâţia ani, nu mai pot repeta exact vorbele sau expresiile lui. Evident, adăugă, el citea mai mult filozofie şi istoria religiilor...
— Şi acum spune mai departe. Ce s-a întâmplat cu el?
— Cu Elefterescu? A murit pe front, în primele zile ale războiului, prin iulie 1941...
— Păcat! exclamă Lorinţ, ridicându-se brusc din fotoliu. Era un om interesant. I-ar fi plăcut lui Ieronim... Dar vreau să te asigur că, deşi o fi auzit de el, de acest Elefterescu, Ieronim nu s-a inspirat din „cazul" lui. Spectacolul e construit într-o perspectivă cu totul diferită.
— Dar ideea că un nou Boddhisattva va fi fatalmente camuflat şi, deci, anonim? Asta de unde a luat-o? Ţi-am citit adineauri fragmente din scrisoarea lui Adrian.
— Ştiu, ştiu, continuă Lorenţ. Dar, repet, chiar dacă auzise de ideea lui Elefterescu, de imposibilitatea de a recunoaşte un Boddhisattva contemporan. Spectacolul este altfel construit şi urmăreşte altceva.

— Anume ce? îl întrerupse iritat Eleazar.

— Nu am dezlegarea să-ţi spun. Pot adăuga numai un lucru : corul, dansul, muzica, luminile sunt tot atât de importante pe cât sunt dialogurile. Ce ţi *se spune,* ţi *se arată,* şi acest fel de spectacol este cu totul nou. În fond, reluă după o pauză, gânditor, nici nu ştiu dacă îl mai putem numi „spectacol" în sensul curent al cuvântului.

Se pregătea de plecare, dar parcă nu se îndura să se despartă de grădina pe care o vedea prin fereastră.

— *Niciodată toamna...* murmură el încet.

— Bine, înţeleg, vorbi calm Eleazar, vreţi să fie marea surpriză a sezonului. Dar spune-mi măcar cum începe.

Lorinţ îl privi mirat, cu un zâmbet enigmatic.

— Îţi spun şi totuşi ai să crezi că nu-ţi spun adevărul. Dar adevărul este că *nu există început!*

Eleazar izbucni în râs.

— Îţi baţi joc de mine!

— Sau poate există, continuă Lorinţ, dar dacă nu l-am găsit. Să nu crezi că nu l-am căutat. Îl căutăm şi acuma. Dar cum să recunoşti *adevăratul început,* când spectacolul se întemeiază pe cel mai banal mister, banal în sensul că ne lovim la tot pasul de el şi în fiecare zi? Dar, în sfârşit, ar fi prea multe de spus!...

Când o văzu de departe, călcând apăsat şi totuşi cu eleganţă, în cizmele ei milităreşti, printre troiene, sub ninsoarea care cădea necontenit de trei zile, Maria da Maria îşi înfăşură fularul în jurul capului, ca un turban, şi ieşi s-o întâmpine. Se întâlniră în faţa verandei.

— Doamnă, şopti Maria, vă rog să nu intraţi acum, că de-abia a început repetiţia, şi Ieronim e nebun de fericire, e de nerecunoscut. Spune că de data aceasta...

Marina îşi şterse fără grabă fulgii care i se aşezau molatec pe obraji şi zâmbi.

— De aceea venisem şi eu, să-i spun doar atât: că nu e nevoie să caute începutul, pentru că îl va găsi de la sine, fără nici un efort.

De-abia atunci Maria da Maria îşi dădu seama că plânge.

— De ce te uiţi aşa la mine? o întrebă Marina. Pentru că plâng sau pentru că ţi se pare c-am îmbătrânit peste noapte?

Nu-i lăsă timp să răspundă.

— Ah! dacă aş şti să răspund la întrebarea aceasta, câte alte răspunsuri nu ne-ar cere să le mai întrebăm o dată, şi apoi încă o dată, încă o dată...

De câteva zile, ploua mărunt, mohorât, ca printr-o ceaţă fumurie. Ieronim se opri pe trotuarul din faţa casei şi-şi scoase absent bascul din buzunarul macferlanului. Rămase câteva clipe cu bascul în mână, privind cum cei trei lucrători de pe acoperiş se pregăteau să zvârle în curte fâşiile mari, aproape pătrate, de tablă ruginită. Îşi potrivi bascul, trăgându-l uşor pe frunte. Apoi căută cu ochii un loc pe unde ar putea traversa strada, printre băltoace şi noroiul amestecat cu ulei negru pe care-l lăsaseră

camioanele. Ultimul camion, încărcat cu giurgiuvele, fierărie şi blocuri de piatră, îl întâmpinase, cu puţine minute mai înainte, la colţul străzii. Grăbise atunci pasul, crezând că va ajunge prea târziu. Dar se linişti de departe. Casa părea încă întreagă, deşi fără treptele scării de la intrarea principală, fără uşi şi cu ferestrele ca nişte mari orbite speriate. Doar când ajunse, pe trotuar, chiar în faţa porţii, îşi dădu seama că odăile din fund dispăruseră, lăsând să se vadă, stingher, un perete cu tapetul albăstrui, de mult zdrenţuit, şi sus, la etaj, restul scării de lemn care ducea în pod.

Mai cercetă o dată, cât de departe izbuti să pătrundă cu privirile prin ploaia măruntă, dar nu întâlni decât aceeaşi stradă îngropată în noroi, pe alocuri înecată în băltoace. Aproape că nu auzi zgomotul bucăţilor de tablă: căzuseră pe molozul din curte. Dar în clipa următoare îşi dădu seama că bradul fusese retezat şi că încercaseră chiar, deşi fără succes, să-i smulgă rădăcinile. Alte două camioane goale se opriră, fumegând, în faţa casei, şi Ieronim căută un alt loc, ca să poată privi mai bine. Câţiva lucrători cu căşti de metal apăruseră din spatele casei. Ploaia se înteţise, şi ceaţa începu să semene cu o negură, înecăcioasă, cu gust de fum.

— Eram sigură că am să te găsesc aici, auzi chiar în spatele lui glasul Marinei.

Întoarse brusc capul, enervat, dar se trezi, fără voia lui, zâmbind. Marina îl privea în ochi, râzând, cu faţa luminată de o bucurie copilărească, parcă i-ar fi făcut o farsă.

— Cum ai ştiut? o întrebă.

Marina se hotărî să-şi deschidă umbrela, dar o ţinea mult aplecată spre stânga, ca să-l poată vedea.

— Am trecut pe aici azi-dimineaţă, când tăiau bradul, spuse. Cred că nu-ţi pare rău, întrebă repede, cu un aer vinovat în priviri.

Ieronim ridică din umeri, apoi îşi apăsă bascul pe frunte.

— De ce să-mi pară rău? spuse întorcând capul spre casă. Era de mult o ruină. Până şi şoarecii o părăsiseră...

— Întrebam aşa, cum am învăţat la şcoală, dar şi din anumite romane, reluă Marina după o lungă tăcere. Trecutul. Urmele sfinte ale trecutului...

— O parte din viaţa mea care se duce, o întrerupse Ieronim, copilăria şi adolescenţa mea, îngropate pentru totdeauna, fără urme etcetera, etcetera...

Şi pentru că îl vedea că priveşte visător braţul macaralei care se pregătea să lovească peretele cu tapetul albăstrui. Marina adăugă:

— Etcetera, etcetera! Ai dreptate. Orice viaţă, oricât ar fi ea de nobilă, de unică, se poate rezuma, la un moment dat, prin această formulă: etcetera, etcetera...

— Suntem de perfect acord, spuse Ieronim continuând să urmărească manevra macaralei.

— Dar, dar mi-e teamă că deşi ai înţeles, *totuşi* nu-ţi dai seama unde trebuie să ducă această înţelegere...

Se întrerupse, aşteptând să se risipească ecoul prăvălirii unui zid întreg, care luase cu el jumătate din încăperile rămase încă în picioare.

— Să nu-ţi mai fie teamă, vorbi Ieronim, ştiu unde duce acest fel de înţelegere. Ştiam asta de mult. Ce nu înţelesesem încă era *legătura...*

Cu toate că ploaia se înteţise din nou, praful răzbătea încet, persistent, până la ei. Ieronim începu să tuşească şi, zâmbind, parcă tot

mai bine dispus, îşi căută batista.

— Legătura? întrebă târziu Marina.

— Da, legătura între lucruri şi evenimente, toate câte se întâmplă în jurul nostru...

Camionul se împotmolise chiar în faţa lor. Şoferul îşi zvârli mucul de ţigară pe care îl păstrase în colţul gurii, înjură şi făcu semn cu braţul unui lucrător din curte.

— În fond, continuă Ieronim, cu o voce caldă, schimbată, privim şi de data aceasta petele de pe zid, petele pe care ni le-ai arătat astă-iarnă. Multă vreme n-am înţeles ce voiai să spui. Dar, acum cred că încep să înţeleg.

— Numai atât? îl întrerupse Marina, hotărându-se brusc să închidă umbrela. Numai să înţelegi?

— Aşteaptă, continuă Ieronim zâmbind, făceam doar istoria descoperirii mele...

Camionul se urni brusc, şi Ieronim începu să-şi şteargă, cu o copilărească încântare, stropii de noroi de pe bărbie.

— Lecţia era prea simplă, de aceea mi-au trebuit două luni ca s-o înţeleg. Nu mă întrerupe, te rog, adăugă precipitat, cu o bruscă exaltare în glas. Ai vrut să ne spui un lucru pe care, în ceea ce mă priveşte, îl ştiam de mult, dar nu făcusem încă legătura cu petele de igrasie de pe zid. Ai vrut să ne spui că *oricând şi oriunde* putem fi fericiţi, adică liberi, spontani, creatori. Nu e nevoie de peisaje paradisiace, nici de prezenţe nobile şi înălţătoare, de muzică angelică şi celelalte. *Aici,* ca şi oriunde în altă parte, *oricând,* în orice împrejurare, dacă ştim cum să privim, şi *înţelegem,* atunci...

— Ieronim! şopti Marina, Ieronim!

Nu simţise când încetase ploaia şi se ridicase negura înecăcioasă, şi cerul se limpezise, înălţându-se şi parcă totodată adâncindu-se. Privea înfrigurat lumina, tot mai puternică, mai sclipitoare, care se răspândea deasupra oraşului, prefăcând clădirile în imense cristale, asemenea unor nesfârşite flăcări de aur şi de pietre scumpe. Cristalele se înălţau, apropi-indu-se unul de altul, contopindu-şi pe nesimţite vâlvătaia.

— E adevărat! murmură Ieronim fără să-şi dea seama că vorbeşte singur. Ştiam că e adevărat! Aşa au văzut şi ei...

Îl orbea acum, şi totuşi nu clipea din ochi, îl orbea lumina, ca şi cum oraşul ar fi fost incendiat de o nefirească incandescenţă de gheaţă.

—... Ştiam că aşa au văzut şi ei, acolo. Acolo, la Buchenwald... Dar cum să le-o arăţi şi *celorlalţi?!* exclamă deodată, ridicând brusc glasul. Cum să le arăt că este aceeaşi lumină ascunsă pretutindeni, în toate lucrurile, cât ar fi ele de urâte? În orice pată de igrasie pe un perete în orice împroşcătură de noroi?

Îşi auzi atunci glasul şi zâmbi încurcat. Inima începu să i se bată tot mai repede, apoi, pe neaşteptate, se opri, şi în acea clipă îl asurzi un trăsnet nesfârşit, izbucnit parcă din toate părţile deodată, şi înţelese, dar fără să simtă că se cufundă pierzându-se într-o albă, suprafirească incandescenţă...

— Sunt nebuni! se auzi exclamând când dădu cu ochii de câţiva trecători zgribuliţi, ascunşi sub umbrele. Ce i-a apucat?

Nedumerit, întoarse capul ca să-i urmărească. Atunci Marina îl

cuprinse în braţe şi-l sărută pe amândoi obrajii. Lui Ieronim i se păru că întâlneşte pentru întâia oară această femeie tânără, neînchipuit de frumoasă, aşa cum nu mai întâlnise niciodată în viaţă, cum nu întâlnise nici în vis. O privea amuţit.

— Ieronim! şopti Marina. Ştiam că într-o zi am să te regăsesc!

Chicago, martie 1974